অধ্যায় ৫ ঃ অসমীয়া জাতীয়তাবাদৰ বিকাশ

অধ্যায় গাঁথনি

5.1 উদ্দেশ্য
5.2 পৰিচয়
5.3 অসমীয়া জাতীয়তাবাদী ভাবধাৰা বিকাশত অৰিহণা যোগোৱা কাৰকসমূহ
5.4 বংগভংগ আৰু অসমত ইয়াৰ প্রভাৱ
5.5 অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলো
5.6 অধিক জানিবলৈ
5.7 অগ্রগতিৰ খতিয়ান
5.8 আৰ্হি প্রশ্ন

৫.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনিঃ

- ভাৰতত জাতীয়তাবাদৰ বিকাশৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব
- অসমত জাতীয়তাবাদৰ বিকাশত অৰিহণা যোগোৱা কৰাকসমূহৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব
- বংগভংগ আৰু অসমত ইয়াৰ প্রভাৱৰ বিষয়ে সম্যক জ্ঞান লাভ কৰিব পাৰিব।

৫.২ পৰিচয়

'জাতীয়তাবাদ' শব্দটোৱে কোনো এখন দেশৰ ৰাজনৈতিক স্বাধীনতাৰ হকে মত পোষণ কৰাকে বুজায়। জাতীয়তাবাদ হৈছে কোনো এখন দেশৰ ৰাজনৈতিক, সামাজিক আৰু অর্থনৈতিক অৱস্থাৰ উত্তৰণৰ হকে আগ্রহ প্রকাশ কৰা।

ভাৰতীয় ইতিহাস প্রণয়ন সম্পর্কীয় অধ্যয়নে ভাৰতত জাতীয়তাবাদৰ উত্থানক আংশিকভাৱে ইংৰাজসকলৰ সাম্রাজ্যবাদী নীতিৰ ফল আৰু কিছু পৰিমাণে ভাৰতীয়সকলৰ এই সাম্রাজ্যবাদী নীতিৰ বিৰুদ্ধে প্রতিক্রিয়াৰ ফল বুলি বর্ণনা কৰিছে। R. Coupland য়ে "ভাৰতৰ জাতীয়তাবাদ ইংৰাজ শাসনৰ সন্তান" বুলি বর্ণনা কৰিছে। প্রকৃততে, ভাৰতৰ জাতীয়তাবাদ বৃটিছ শাসনৰ অবাঞ্ছিত সন্তান আছিল যাক বৃটিছসকলে জন্মৰ সময়ত আহাৰ খুৱাবলৈ অস্বীকাৰ কৰিছিল আৰু পৰৱর্তী সময়ত দমন কৰিবলৈ চেষ্টা চলাইছিল। বাস্তৱতে, ভাৰতৰ জাতীয়তাবাদৰ উত্থানত বহুতো কাৰকে অৰিহণা যোগাইছিল। সেই সমূহ হৈছে ভাৰতৰ নৱজাগৰণৰ প্রভাৱ, ভাৰতত ইংৰাজসকলে হাতত লোৱা আধুনিকীকৰণৰ প্রশাখাসমূহ আৰু ভাৰতত ইংৰাজ শাসনৰ প্রতিক্রিয়া। ফৰাচী বিপ্লৱে বিশ্বব্যাপি সূচনা কৰা জাতীয়তাবাদ আৰু স্বায়ত্ব শাসনৰ অধিকাৰৰ ধাৰণাইও আংশিকভাৱে ভাৰতৰ জাতীয়তাবাদৰ উত্থানত অৰিহণা যোগাইছিল।

বৃটিছ শাসনৰ অধীনত ভাৰতত প্রতিষ্ঠা হোৱা ৰাজনৈতিক আৰু প্রশাসনিক ঐক্যই ভাৰতত জাতীয়তাবাদৰ স্পৃহা গঢ়ি তুলিছিল। যোগাযোগ ব্যৱস্থাৰ উন্নতিৰ ফলত দেশখন পূবৰ পৰা পশ্চিমলৈ আৰু উত্তৰৰপৰা দক্ষিণলৈ একত্রিত হৈছিল আৰু ইয়েই গোটেই ভাৰতবর্ষ জুৰি জাতীয়তাবাদৰ উত্থানত বহুলভাৱে অৰিহণা যোগাইছিল। তদুপৰি, আধুনিক শিক্ষাৰ প্রচলন আৰু ইংৰাজী আৰু মাতৃভাষা মাধ্যমৰ ছপাশালৰ বিকাশ সাধনে গণমত সৃষ্টি আৰু জাতীয়তাবাদী ভাৱধাৰা বিকাশত এক গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা গ্রহণ কৰিছিল। ভাৰতৰ সামাজিক আৰু ধর্মীয়

সংস্কাৰ আন্দোলনসমূহৰ প্ৰগতিশীল চিন্তাধাৰাৰ উপৰি ইউৰোপ আৰু লেটিন আমেৰিকাৰ দেশসমূহক সমসাময়িকভাবে প্ৰভাৱিত কৰা জাতীয়তাবাদৰ ধাৰণাইও সমগ্ৰ ভাৰতবৰ্ষ জুৰি জাতীয়তাবাদৰ মত আৰু অনুভূতিৰ উত্তৰণ ঘটাইছিল।

৫.৩ অসমীয়া জাতীয়তাবাদী ভাৱধাৰা বিকাশত অৱিহণা যোগোৱা কাৰকসমূহ

অসমত বৃটিছ শাসনৰ প্ৰতিষ্ঠাৰ পাছৰে পৰা তেওঁলোকে চলোৱা অৰ্থনৈতিক শোষণে জনসাধাৰণৰ মনত যথেষ্ট অসন্তুষ্টিৰ সৃষ্টি কৰিছিল যিয়ে অৱশেষত জাতীয়তাবাদী ভাৱধাৰাৰ বিকাশ ঘটাইছিল। তদুপৰি আধুনিক শিক্ষাৰ প্ৰচাৰ, ছপাশালৰ বিকাশ আৰু বিভিন্ন ৰাজনৈতিক সংগঠনৰ গঠনে অসমত জাতীয়তাবাদী ভাবধাৰা বিকাশত বহুলভাৱে অৱিহণা যোগাইছিল। অসমত জাতীয়তাবাদৰ বিকাশত অৱিহণা যোগোৱা কাৰকসমূহক তলত উল্লিখিত ভাগত ভাগ কৰিব পাৰিঃ

- **ৰাইজ মেল আৰু ৰায়ত সভাৰ ভূমিকা**

  1860 চনৰ পৰা 1894 চনলৈকে এই সময়ছোৱাত আহোম ৰাজকুমাৰ আৰু অভিজাত সকলৰ বাহিৰেও সাধাৰণ কৃষকসকলে ৰাইজ মেলৰ দ্বাৰা একত্ৰিত হৈ বৃটিছৰ কৰ নীতিৰ বিৰুদ্ধাচৰণ কৰিছিল। কৃষকসকলক সমবেত কৰি বৃটিছ চৰকাৰৰ বিৰুদ্ধে চলোৱা বিদ্রোহত ৰাইজে মেলে এক গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰিছিল। মেক্‌কেবে নামৰ এজন ইংৰাজ বিষয়াই ৰাইজ মেলক জনসাধাৰণৰ সামূহিক শক্তিৰ এক মূৰ্ত ৰূপ বুলি বৰ্ণনা কৰিছে। ইয়াৰ ভিতৰত আটাইতকৈ উল্লেখযোগ্য হৈছে ফুলগুৰি ৰাইজ মেল (1861) ৰঙিয়া ৰাইজ মেল (1893), লাচিমা ৰাইজ মেল (1894) আৰু পথৰুঘাটৰ (1894) ৰাইজ মেল। 19 শ শতিকাৰ শেষৰফালে ৰাইজ মেল ক্ৰমান্বয়ে ৰায়তসভাৰ লগত চামিল হৈ পৰে। তেজপুৰ ৰায়তসভা, গণক পুখুৰী ৰায়ত সভা ন-দুৱাৰ ৰায়ত সভা, জামুগুৰি ৰায়ত সভা আদি বহুতো ৰায়ত সভাই অসমৰ জনসাধাৰণক তেওঁলোকৰ অধিকাৰ সাব্যস্তৰ হকে যুঁজ দিবলৈ সংগঠিত কৰাত এক গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰিছিল। বৃটিছ সৈন্য বাহিনীয়ে এই কৃষক বিদ্রোহসমূহ কঠোৰ হাতেৰে দমন কৰিছিল যদিও এই ৰাইজ মেল আৰু ৰায়ত সভাসমূহে গঢ়ি তোলা আৰ্থ-সামাজিক আৰু ৰাজনৈতিক আন্দোলনে অসমত ঔপনিবেশিক শাসনৰ সময়ত ৰাজনৈতিক সচেতনতা বৃদ্ধিত পৰোক্ষভাৱে অৱিহণা যোগাইছিল।

- **আধুনিক শিক্ষা আৰু অসমত নৱজাগৰণৰ বিকাশ**

  1835 চনত ছাৰ চার্লচ ই ট্ৰেভেলিয়ান, টি. বি. মেকলে আৰু লর্ড উইলিয়াম বেণ্টিংকে (ভাৰতৰ গৱর্ণৰ জেনেৰেল) ভাৰতত ইংৰাজী শিক্ষা প্ৰৱর্তনৰ সিদ্ধান্ত লয়। ইয়াৰ মূল উদ্দেশ্য আছিল প্ৰশাসন যন্ত্ৰ সূচাৰু ৰূপে পৰিচালনা কৰিবলৈ ভাৰতীয়সকলৰ মাজৰ পৰা এক শ্ৰেণীৰ শিক্ষিত ব্যক্তি সৃষ্টি কৰা। ভাৰত চৰকাৰে 1882 চনত অসমলৈ বিত্তীয় সাহার্য আগবঢ়োৱাৰ প্ৰস্তাব গ্ৰহণ কৰে, যিয়ে অসমৰ প্ৰাথমিক আৰু মাধ্যমিক শিক্ষাৰ উল্লেখনীয় বিকাশ সাধিছিল। 1880 চনত অসমত প্ৰায় 1760 খন প্ৰাথমিক আৰু 98 খন উচ্চ মাধ্যমিক স্কুল প্ৰতিষ্ঠা হৈছিল।

আমেৰিকান ব্যপ্তিষ্ট মিচনেৰীসকলে অসমত প্ৰাথমিক বিদ্যালয় প্ৰতিষ্ঠা কৰি আৰু অসমীয়া ভাষাত পাঠ্যপুথি প্ৰণয়ন কৰি অসমীয়া সাহিত্যৰ ভেঁটি গঢ়ি তুলিছিল। নাথান ব্ৰাউনে 1848 চনত প্ৰথম অসমীয়া ব্যাকৰণ লিখি উলিয়াইছিল আৰু মাইলচ ব্ৰনচনে 1867 চনত প্ৰথম অসমীয়া অভিধান সম্পূৰ্ণ কৰাৰ লগতে প্ৰকাশ কৰিছিল। মিচনেৰীসকলে অসমৰ প্ৰথম আলোচনী 'অৰুনোদয়' প্ৰকাশ কৰিছিল। অৰুনোদয় অসমত জন্ম হোৱা বাতৰিকাকত আৰু আলোচনীসমূহৰ প্ৰেৰণাদায়ক আছিল।

ক্রমান্বয়ে আধুনিক শিক্ষাৰ প্রচলনৰ ফলত অসমবাসীৰ ৰাজনৈতিক চিন্তাধাৰাই এক নতুন গতি লাভ কৰিছিল। কলিকতাত কলেজীয়া, চিকিৎসা বিজ্ঞান আৰু কাৰিকৰী শিক্ষা গ্রহণ কৰিবলৈ যোৱা অসমৰ সম্ভ্রান্ত পৰিয়ালৰ সন্তান আৰু ছাত্র-বৃত্তি লাভ কৰা ছাত্র-ছাত্রীসকলে ৰাজা ৰামমোহন ৰায়, ঈশ্বৰ চন্দ্র বিদ্যাসাগৰ, কেশৱ চন্দ্র সেন আৰু দেৱেন্দ্র নাথ ঠাকুৰ আদি সেই সময়ৰ প্রগতিশীল দৃষ্টিভংগী সম্পন্ন ব্যক্তিৰ সংস্পর্শলৈ আহে। এই শিক্ষিত অসমীয়া যুৱচামে 'জাতীয়তাবাদী চিন্তাধাৰা'ৰ গদ্য, কবিতা, চুটি গল্প আৰু নাটক আদি ৰচনা কৰিছিল। অম্বিকাগিৰি ৰায়চৌধুৰী, প্রসন্নলাল চৌধুৰী, বিনন্দ চন্দ্র বৰুৱা আৰু ডিম্বেশ্বৰ নেওগৰ কবিতাসমূহ গভীৰভাৱে দেশভক্তিমূলক আছিল। কমলাকান্ত ভট্টাচার্যই এলানি চিন্তা উদ্বেগকাৰী ৰচনাৰ যোগেদি অসমবাসীক উদ্যমী, চিন্তাশীল আৰু দেশভক্তি পৰায়ণ হ'বলৈ আহ্বান জনাইছিল। অসমীয়া সাহিত্যৰ ক্রমবর্দ্ধমান আৰু ধীৰ বিকাশে অৱশেষত জাতীয়তাবাদী চিন্তাবাদী চিন্তাধাৰাৰ সৃষ্টি কৰিছিল।

5 জানি থোৱা ভাল

হেমচন্দ্র গোস্বামীয়ে প্রথম অসমীয়া চতুর্দশপদী কবিতা *প্রিয়তমাৰ চিঠি* ৰচনা কৰিছিল।

- **ছপাশাল আৰু ৰাজহুৱা সংগঠন**

  অসমত ছপাশালৰ আৰম্ভণি ভাৰতত বৃটিছ শাসনৰ আন এক সুফল আছিল। অসমত প্রথম ছপাশাল স্থাপনৰ সন্মান নাথান ব্রাউন আৰু অলিভাৰ কাট্টাৰ নামৰ দুজন আমেৰিকাৰ ব্যাপ্তিষ্ট মিছনেৰীক যঁচা হয় যিয়ে 1836 চনৰ আৰম্ভণিৰপৰা ছপাকার্য আৰম্ভ কৰিছিল। আৰম্ভণিতে তেওঁলোকে শদিয়াত ছপাশাল স্থাপন কৰিছিল যদিও 1846 চনত ইয়াক শিৱসাগৰলৈ স্থানান্তৰ কৰিছিল। ক্রমান্বয়ে আউনীআটি সত্রত 'ধর্মপ্রকাশ প্রেছ' আৰু গুৱাহাটীত 'চিদানন্দ প্রেছ' নামৰ মাতৃভাষাৰ ছপাশাল গঢ় লৈ উঠে। ঔপনিবেশিক শাসকসকলে সময়ে সময়ে অসংখ্য সীমাবদ্ধতা আৰোপ কৰা স্বত্বেও ঊনবিংশ শতিকাৰ শেষৰফালে ভাৰতীয়সকলৰ মালিকানাধীন ইংৰাজী আৰু মাতৃভাষাৰ বাতৰিকাকতৰ অভূতপূর্ব বিকাশ সাধন হৈছিল।

  হেমচন্দ্র বৰুৱাৰ সম্পাদনাত প্রকাশিত প্রথম এংল'-অসমীয়া সাপ্তাহিক *The Assam News* য়ে জনসাধাৰণৰ সমূহীয়া সমস্যাসমূহৰ ওপৰত ৰাইজৰ মতামত গঠনত কৃতকার্য হৈছিল। মাহেকীয়া কাকত *মৌ*য়ে দৈনন্দিন জীৱনৰ জ্বলন্ত সমস্যাসমূহ যোগ্যভাবে উপস্থাপন কৰিছিল। *মৌ* য়ে স্থানীয় নিকায়সমূহত সদস্য মনোনীত কৰা প্রচলিত ব্যৱস্থাক মুক্তভাবে সমালোচনা কৰিছিল। এই বাতৰি কাকতখনে ভাৰতীয় জাতীয় কংগ্রেছৰ আদর্শক সমর্থন কৰাৰ লগতে অসমৰ জনসাধাৰণৰ দুখ-দুর্দশাৰ প্রতিকাৰ সাধনৰ ক্ষেত্রত ৰায়ত সভাই গ্রহণ কৰা নীতি আৰু পদ্ধতিক দোষাৰোপ কৰিছিল।

  অসমীয়া ছপাশালে ৰাজ্যত ৰাইজৰ মতামত গঠন আৰু জাতীয়তাবাদৰ পৃষ্ঠপোষকতা কৰাৰ ক্ষেত্রত এক গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা লৈছিল। পদ্মনাথ গোহাঁই বৰুৱাৰ সম্পাদনাত প্রকাশ হোৱা *বিজুলী*য়ে (1891) শাসক আৰু জনসাধাৰণৰ মাজৰ যোগসূত্রৰ ভূমিকা গ্রহণ কৰা পৰিলক্ষিত হৈছিল। *The Assam* (1894), *The Advocate of Assam* (1904–07) আৰু *আসাম বিলাসিনী*স্পষ্টৰূপত জাতীয়তাবাদী ভাবধাৰাৰ আছিল। *The Advocate of Assam* য়ে জাতীয়তাবাদ, স্বদেশী আৰু স্বৰাজৰ প্রতিনিধিত্ব কৰিছিল। এই কাকতে সেই সময়ত অসমত প্রচলিত ভূমি সংক্রান্তীয় আইনসমূহক কঠোৰভাবে জগৰীয়া কৰিছিল কাৰণ সেই আইনসমূহে কৃষকসকলৰ ভূমিৰ ওপৰত স্থায়ী অধিকাৰ প্রত্যাখান কৰিছিল। সুৰমা উপত্যকাৰ বেংগলী সাপ্তাহিক *সুৰমাই* ৰাইজৰ মতামত গঠনত এক গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা পালন কৰিছিল। চিলেটৰ পৰা প্রকাশিত *দেশবন্ধু* আৰু *প্রজাশক্তি* নামৰ চৰমপন্থী কাকত দুখনে বংগভংগৰ সময়ত জনসাধাৰণক

জাতীয়তাবাদৰ আদর্শেৰে উদ্বুদ্ধ কৰিছিল।

- **অসম এচ'চিয়েচন আৰু ৰাজনৈতিক সচেতনতাৰ বিকাশ**

1885 চনত ভাৰতীয় জাতীয় কংগ্রেছৰ জন্ম ভাৰতৰ ৰাজনৈতিক সংগঠনৰ ইতিহাসৰ এক স্মৰণীয় ঘটনা। ভাৰতৰ অন্যান্য প্রদেশৰ দৰে অসমৰ শিক্ষিত শ্রেণীটোৱেও চৰকাৰৰ ওচৰত ৰাইজৰ ইচ্ছা আৰু দাবীক উপস্থাপন কৰিব পৰা এক বহল ভিত্তিক ৰাজনৈতিক অনুষ্ঠানৰ প্রয়োজনীয়তা অনুভৱ কৰিছিল। 'অসমীয়া ভাষা উন্নতি সাধিনী সভা'ই (1888)অসমীয়া ভাষাক চহকী কৰাৰ উপৰি অসমবাসীৰ মাজত একতা আৰু দেশপ্রেমৰ ভাব গঢ়ি তোলাত কৃতকার্য হৈছিল। 1884 চনত জগন্নাথ বৰুৱাই 'যোৰহাট সার্বজনিক সভা' নামৰ অসমৰ প্রথম ৰাজনৈতিক অনুষ্ঠান গঠন কৰিছিল। সভাৰ মূল উদ্দেশ্য আছিল "চৰকাৰক ৰাইজৰ আশা-আকাংক্ষাৰ বিষয়ে অৱগত কৰোৱা আৰু চৰকাৰৰ নীতি উদ্দেশ্য ৰাইজক বুজোৱা।" সভাই 1886 চনৰ চৰকাৰৰ ভূমি ৰাজহ ব্যৱস্থাৰ বিৰুদ্ধে প্রতিবাদ কৰিছিল। 1907 চনত জগন্নাথ বৰুৱাৰ মৃত্যু হোৱাত আৰু পৰৱর্তী সময়ত ইয়াৰ সদস্য সকলৰ মাজত বিভাজন হোৱাত সভাৰ কাম কাজ যথেষ্ট স্থবিৰ হৈ পৰে। তেতিয়াৰপৰা অসম এচ'চিয়েচনে চৰকাৰক ৰাইজৰ প্রয়োজনীয়তা আৰু দুখ-দুর্দশা অৱগত কৰাত এক গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা পালন কৰিছিল। পূর্ববংগ আৰু অসম নামৰ নতুন প্রদেশখন গঠনৰ পাছত অসম এচ'চিয়েচনে লে. গৱর্ণৰৰ ওচৰত প্রাদেশিক আইন সভাত অসমৰ প্রতিনিধিত্বৰ দাবী তুলিছিল। ইয়াৰ প্রচেষ্টাতেই অসমে ভাৰতৰ অন্যান্য গুৰত্বপূর্ণ প্রদেশবোৰৰ সৈতে সমমর্যাদা লাভ কৰিছিল। অৱশ্যে, 1921 চনত অসম প্রদেশ কংগ্রেছ গঠনৰ পাছত অসম এচ'চিয়েচন স্থবিৰ হৈ পৰিছিল।

1906 চনৰ এপ্রিল মাহত বিপিন চন্দ্র পাল, কামিনী কুমাৰ চন্দা আৰু কেইজনমান প্রখ্যাত জমিদাৰ, বণিক আৰু মিৰচদাৰৰ প্রচেষ্টাত The Surma Valley Political Conference গঠন হৈছিল। ই আৰম্ভণিৰ পৰাই গভীৰ জাতীয়তাবাদৰ আদর্শৰে অনুপ্রাণিত হৈছিল। এই সন্মিলনে স্বদেশী আন্দোলনলৈ পূর্ণ সহযোগিতা আগবঢ়াইছিল। এই সন্মিলনে দেশীয় বিদ্যালয় প্রতিষ্ঠাৰ লগতে যুৱচামক লাঠী আৰু তৰোৱাল চালনাৰ শাৰীৰিক প্রশিক্ষণ প্রদানৰ পোষকতা কৰিছিল। ইয়াৰ নেৰানেপেৰা প্রচেষ্টাৰ ফলতে সমগ্র সুৰমা উপত্যকা স্বদেশী আন্দোলনৰ ঘোৰ সমর্থক হৈ পৰিছিল।

W অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন ১ ঃ লর্ড উইলিয়াম বেণ্টিং কোন আছিল?

.....

প্রশ্ন ২ ঃ কোনে অসমত প্রথম ছপাশাল স্থাপন কৰিছিল?

.....

প্রশ্ন ৩ ঃ বিজুলী বাতৰি কাকতখন কোনে সম্পাদনা কৰিছিল?

.....

৫.৪ বংগ বিভাজন আৰু অসমত ইয়াৰ প্রভাৱ

১৯০৫ চনত সেই সময়ৰ ভাৰতৰ গৱর্ণৰ জেনেৰেল লর্ড কার্জনে বংগক পূর্ববংগ আৰু অসম নামৰ দুখন প্রদেশত ভাগ কৰিছিল। বংগ বিভাজন কার্জনৰ আভ্যন্তৰীণ নীতিৰ এক উৎকৃষ্ট নিদর্শন আছিল। সেই সময়ত বেংগল বিকশিত কংগ্রেছী আন্দোলনৰ স্নায়ু কেন্দ্র আছিল। সেয়েহে ইংৰাজ চৰকাৰে বেংগল প্রদেশক দুভাগ কৰি

বর্ধিত জাতীয়তাবাদী চেতনাক বাধা দিবলৈ এক পৰিকল্পনা হাতত লৈছিল। চৰকাৰী পক্ষৰপৰা বংগ বিভাজনৰ সপক্ষে যুক্তি আগবঢ়াইছিল যে মৈমনসিং আৰু বেকাৰগঞ্জ অঞ্চলৰ পূব দিশে থকা জিলাসমূহত ব্যাপক হাৰত আইন শৃংখলা বিঘ্নিত হোৱাৰ লগতে অপৰাধী কার্যকলাপ সংঘটিত হৈছিল আৰু পুলিচ প্রশাসনে এই অৱস্থাৰ সৈতে ফেৰ মাৰিব পৰা নাছিল। বংগৰ লেঃ জেনেৰেলজনেও এই বৃহৎ অঞ্চলৰ আইন শৃংখলা সুস্থিৰভাবে পৰিচালনা কৰাত ব্যর্থ হৈছিল। সেয়েহে, প্রশাসনিক দক্ষতাৰ কাৰণে বংগ আৰু অসমৰ সীমা পুনৰ নির্ধাৰণ কৰাতো প্রয়োজনীয় হৈ পৰিছিল। ৰাজনৈতিক দৃষ্টিকোণৰ পৰা, চৰকাৰে হিন্দু বসতিপ্রধান বংগীয় মধ্যবিত্ত শ্রেণীটোক অকলশৰীয়া কৰাৰ উপৰি বংগৰ সীমান্তত এখন মুছলীম বসতিপ্রধান প্রদেশ গঠন কৰিবলৈ বিচাৰিছিল।

5 জানি থোৱা ভাল

জর্জ নাথানিয়েল কার্জন, কেলেচটনৰ প্রথম মার্কুইজ, লর্ড কার্জন হিচাপে জনাজাত। তেওঁ বৃটিছ কনজাৰভেটিভ দলৰ ৰাষ্ট্রনেতা আছিল আৰু 1898 চনৰপৰা 1905 চনলৈ ভাৰতৰ ভাইচৰয় হিচাপে সেৱা আগবঢ়াইছিল।

- **বংগ বিভাজনত ভূমিকা লোৱা কাৰকসমূহ**

১৮৭৪ চনত অসমক বেংগল প্রশাসনৰ পৰা পৃথক কৰা হৈছিল। কিন্তু ই বংগ চৰকাৰক কোনো উল্লেখনীয় সকাহ দিব নোৱাৰিলে। 1893 চনত অসমৰ চিফ্ কমিচনাৰ উইলিয়াম ৰার্ডে দক্ষিণ লুচাই পাহাৰৰ আগতে সমগ্র চিটাগং অঞ্চলটো অসমৰ অধীনলৈ অনাত জোৰ দিছিল। সেয়েহে, ভাৰত চৰকাৰে ১৮৯৬ চনত সমগ্র চিটাগং অঞ্চল স্থানান্তৰ কৰা সম্পর্কত বেংগল আৰু অসম চৰকাৰৰ মতামত বিচাৰিলে। লেঃ গৱর্ণৰ চি. চি. ষ্টিভেনচে (1897) চিটাগং অঞ্চলৰ স্থানান্তৰৰ সপক্ষে নাছিল। তেওঁৰ মতে এই স্থানান্তৰ কার্য সম্পাদনৰ আগতে চিটাগং আৰু অসমৰ মাজত যোগাযোগ ব্যৱস্থাৰ যথেষ্ট উন্নতি সাধনৰ প্রয়োজন। তেওঁৰ পৰৱর্তি লেঃ গৱর্ণৰ আলেকজেণ্ডাৰ মেকেঞ্জীৰ মতে এই প্রশাসনিক ব্যৱস্থাৰ ফলত চিটাগং অঞ্চলৰ কোনো বিশেষ লাভ নহয়।

ইয়াৰ বিপৰীতে, অসমৰ চিফ কমিচনাৰ উইলিয়াম ৰার্ডে স্থানান্তৰকৰণৰ প্রবল দাবিদাৰ আছিল। তেওঁৰ বর্ণনা মতে নতুন প্রশাসনিক ব্যৱস্থাই চৰকাৰক প্রশাসনৰ বিভিন্ন বিভাগত অসমবাসীৰ কাৰণে পৃথক কর্মসংস্থাপনৰ সৃষ্টি কৰিব। ঠিক সেইদৰে, চিটাগং অঞ্চলৰ জিলাসমূহে বেংগলৰ দৰে বৃহৎ প্রদেশৰ পৰিৱর্তে অসমৰ দৰে সৰু প্রদেশৰ লগত চামিল হৈ থাকিলে বেছি গুৰুত্ব লাভ কৰিব। কিন্তু, উইলিয়াম ৰার্ডৰ উত্তৰসূৰী হিচাপে অসমত খুব কম সময়ৰ বাবে চিফ কমিচনাৰ হিচাপে কার্যনির্বাহ কৰা চাৰ হেনৰি কটনে এই প্রস্তাৱটোক "অশুভ পৰামর্শ" বুলি অভিহিত কৰিছিল।

বংগৰ লেঃ গৱর্ণৰ এন্দ্রিউ ফ্রেজাৰে (Andrew Fraser) 1903 চনৰ 28 মার্চ তাৰিখে বংগ চৰকাৰৰ প্রশাসনিক বোজা হ্রাস কৰাৰ উদ্দেশ্য চিটাগং অঞ্চলৰ স্থানান্তৰ সম্পর্কত ভাইচৰয় লর্ড কার্জনলৈ এটা টোকা লিখাৰ পাছত বিষয়টো পুনৰ এবাৰ চর্চাৰ বিষয় হৈ পৰে। অসমৰ চিফ কমিচনাৰ জে.বি.ফুলাৰে (J.B.Fuller) এই বিস্তীর্ণ অঞ্চলটোৰ সীমাৰ সালসলনিয়ে অসমৰ প্রশাসনিক ব্যৱস্থাৰ উন্নতি সাধাৰ লগতে অসম- বেংগল ৰেল লাইনৰ কাম ক্ষীপ্র গতিত সম্পন্ন হ'ব বুলি এই প্রস্তাৱক পূর্ণ সমর্থন জনাইছিল।

অসমত থকা ইউৰোপীয় চাহ খেতিয়কসকলে 1900 চনত ভাইচৰয় লর্ড কার্জনে অসম ভ্রমণ কৰা সময়ত অসমৰ পৰিবহন আৰু যোগাযোগ ব্যৱস্থাৰ উন্নতি কৰিবলৈ আবেদন জনোৱাৰ লগতে চিটাগঙক

অসমৰ লগত চামিল কৰি সাগৰলৈ বাট মুকলি কৰিবলৈ আহ্বান জনাইছিল।

1904 চনত লর্ড কার্জনে পুনৰ বিতৰণৰ সমস্যাটোৰ অন্তর্দৃষ্টিৰ কাৰণে পূর্ববংগ ভ্রমণ কৰিছিল। বেংগল আৰু অসমৰ চৰকাৰে কেইমাহমানৰ ভিতৰতে আঁচনিখনৰ পূর্ণাংগ ৰূপ দিয়ে আৰু 1904 চনৰ 26 ডিচেম্বৰ তাৰিখে ভাইচৰয় কার্জনৰ অনুমোদন লাভ কৰে। 1905 চনৰ 29 আগষ্ট তাৰিখে প্রস্তাৱিত নতুন প্রদেশখনৰ ঘোষণাপত্রই Secretary of State ৰ সন্মতি লাভ কৰে আৰু 1 ছেপ্তেম্বৰত ভাৰত চৰকাৰে ইয়াক আনুষ্ঠানিকভাৱে ঘোষণা কৰে। 1905 চনৰ 16 অক্টোবৰত চিটাগংক লৈ 'পূর্ববংগ আৰু অসম' নামৰ এখন নতুন প্রদেশৰ সৃষ্টি হয়। নতুন প্রদেশখনৰ মুঠ মাটি কালি 1 লাখ 6 হাজাৰ 540 বর্গমাইল আৰু মুঠ জনসংখ্যা 31 নিযুত আছিল। নতুন প্রদেশখনৰ মুখ্য কার্যালয় আছিল ঢাকাত। এই নতুন প্রদেশখনক এজন পৃথক লেঃ গৱর্ণৰ অধীনলৈ নিয়া হয়। বেম্পফিল্ড ফুলাৰ (Bampfylde Fuller) ক ইয়াৰ প্রথম লেঃ গৱর্ণৰ হিচাপে নিয়োগ কৰা হয়।

ফুলাৰে কার্যভাৰ গ্রহণ কৰাৰ পাছতেই অসমৰ জনসাধাৰণৰ অন্তৰ জয় কৰাৰ উদ্দেশ্যেৰে অসম ভ্রমণ কৰে। অসমলৈ আহি তেওঁ জনসাধাৰণক নিশ্চিতি প্রদান কৰে যে ছাত্রসকলে ছাত্রবৃত্তি লাভ কৰাৰ লগতে ব্রহ্মপুত্র উপত্যকাৰ চৰকাৰী কামত অসমৰ লোকে নিয়োগৰ ক্ষেত্রত বিশেষ অধিকাৰ লাভ কৰিব। ইয়াৰ উপৰি বিধানপৰিষদত অসমৰ স্থানীয় নিকায়সমূহৰ প্রতিনিধিয়েও অংশীদাৰিত্ব লাভ কৰিব।

- **অসমত বংগ বিভাজনৰ প্রভাৱ**

বংগ বিভাজনৰ পাছত সমগ্র দেশতে ধর্ণা আৰু প্রতিবাদী কার্যসূচী গ্রহণ কৰা হৈছিল। বংগৰ বুদ্ধিজীৱীসকলে ইয়াক ঐক্যবদ্ধ বংগীয় জাতীয়তাবাদক দুর্বল কৰিবলৈ চলোৱা এক প্রয়াস বুলি অভিহিত কৰিছিল। তেওঁলোকে বংগ বিভাজনক বাংলাসকলৰ পৰম্পৰা, ইতিহাস আৰু ভাষাৰ প্রতি এক ভাবুকি হিচাপে গণ্য কৰিছিল। জাতীয়তাবাদী নেতাসকলৰ মতে বংগভংগ আঁচনিখন ধর্মৰ ভিত্তিত জনসাধাৰণক বিভাজন কৰাৰ বাবে যুগুতোৱা হৈছিল। আনকি লর্ড কার্জনেও তেওঁৰ পূর্ববংগ ভ্রমণৰ সময়ত কৈছিল যে প্রস্তাৱিত বংগ বিভাজনৰ পৰিকল্পনাটোৰ এটা উদ্দেশ্য হৈছে এখন মুছলিম বসতিপ্রধান প্রদেশৰ সৃষ্টি কৰা য'ত মুছলমানসকলৰ সংখ্যাগৰিষ্ঠতা হ'ব আৰু তেওঁলোকৰ অনুগামীসকলৰ প্রভাৱ বিস্তাৰ হ'ব। নতুন প্রদেশখনৰ আৰম্ভণিৰ দিনা 16 অক্টোবৰত সমগ্র বংগতে ৰাষ্ট্রীয় শোক দিবস পালন কৰা হয়। প্রাৰম্ভিক অৱস্থাত সভা-সমিতি, ধর্ণা আৰু চৰকাৰ বিৰোধী শ্লোগান দিয়া কার্যসূচীৰে বংগভংগ বিৰোধী আন্দোলনৰ সূচনা হৈছিল যদিও পৰৱর্তি পর্যায়ত বিদেশী সামগ্রী আৰু শিক্ষানুষ্ঠান বর্জন কার্যসূচীও ইয়াৰ লগত চামিল হৈছিল। স্বদেশী সামগ্রীৰ ব্যৱহাৰ আৰু মাতৃভাষাৰ বিদ্যালয় স্থাপন আদিও বংগভংগ আন্দোনৰ অংশ হৈ পৰিছিল। বংগত এক নজিৰবিহীন জাতীয়তাবাদী আলোড়ন সংঘটিত হৈছিল য'ত হিন্দু, মুছলমান, খ্রীষ্টিয়ান আৰু অন্যান্য সম্প্রদায়ৰ লোকে সমানে অংশ লৈছিল। এই আন্দোলনক স্বদেশী আন্দোলন আখ্যা দিয়া হয় আৰু ই পৰৱর্তী বহুবসমূহত ভাৰতীয় স্বাধীনতা আন্দোলনৰ পথ প্রদর্শক হৈ পৰিছিল।

লর্ড কার্জনৰ বংগভংগ বিভাজন আঁচনিৰ প্রত্যক্ষ অংশীদাৰ হিচাপে অসমেও স্বদেশী আন্দোলনৰ ধূমূহা অনুভৱ কৰিছিল। বংগীয় নেতাসকলৰ আহ্বান মর্মে অসমৰ বৰাক আৰু ব্রহ্মপুত্র উপত্যকাৰ হিন্দু-মুছলীম উভয় সম্প্রদায়ে সমূহীয়াভাৱে বংগভংগ বিৰোধী দিবস পালন কৰে। ধুবুৰীত পুৱাবেলা এক বিশাল সংকীর্তনৰ আয়োজন কৰা হৈছিল য'ত হিন্দু, মুছলমান, শিখ সকলো সম্প্রদায়ৰ লোকে অংশগ্রহণ কৰিছিল। একেদিনা আবেলিলৈ ডিব্রুগড় চহৰৰ হিন্দু আৰু মুছলমান বাসিন্দাসকলে এক বিশাল শোভাযাত্রা উলিয়াইছিল। তেওঁলোকে ৰাষ্ট্রীয় সংগীত পৰিৱেশন আৰু 'বন্দে মাতৰম' আৰু 'আল্লাহু-আকবৰ' ধ্বনিৰে নগৰৰ মাজেৰে এক বিশাল শোভাযাত্রা উলিয়ায়। সুৰমা উপত্যকাৰ চিলেট, হাবিগঞ্জ, মৌলবী বজাৰ,

শিলচৰ, কৰিমগঞ্জ আৰু বদৰপুৰত বংগভংগ বিৰোধী সভা অনুষ্ঠিত হৈছিল। ইয়াত সুৰমা ভেলী এচ'চিয়েচনে (Surma Valley Association) স্বদেশী তথা স্বৰাজৰ আদৰ্শ জনসাধাৰণৰ মাজত প্ৰচাৰ কৰিছিল।

সুৰেন্দ্ৰ নাথ বেনাৰ্জী, বিপিন চন্দ্ৰ পাল, এ.ৰছুল, অশ্বিনী কুমাৰ দত্ত আৰু অৰবিন্দ ঘোষৰ তত্ত্বাৱধানত বংগৰ বিভিন্ন অঞ্চলত গঠন হোৱা কিছু সংখ্যক চৰমপন্থী সংগঠন আৰু গোপন বিপ্লৱী সমাজৰ গঠনৰ পাছত বংগভংগ আন্দোলনে এক নতুন মোৰ লৈছিল। বাল গংগাধৰ তিলক আৰু লালা লাজপত ৰায় আদি অন্যান্য প্ৰখ্যাত নেতাই বৃটিছৰ সাম্ৰাজ্যবাদী নীতিৰ বিৰুদ্ধে সামৰিক জাতীয়তাবাদৰ (চৰমপন্থা) সূচনা কৰিছিল যি সমগ্ৰ ভাৰততে পূৰ্ণ সমৰ্থন লাভ কৰিছিল। চৰমপন্থী সংগঠনৰ মাজত স্বদেশী তথা স্বৰাজৰ আদৰ্শ জনপ্ৰিয় হৈ পৰিছিল।

অম্বিকাগিৰি ৰায়চৌধুৰী, ৰক্তিম ৰৰা, ত্ৰিগুণা ৰৰুৱা আৰু অন্যান্য কিছু সংখ্যক অসমৰ শিক্ষিত যুৱক চৰমপন্থী আদৰ্শৰ প্ৰতি আকৰ্ষিত হৈছিল। অম্বিকাগিৰি ৰায়চৌধুৰীয়ে 'সেৱা সংঘ' নামৰ এটা স্বেচ্ছাসেৱী সংগঠন আৰম্ভ কৰিছিল যদিও পুলিচ বাহিনীৰ সতৰ্ক দৃষ্টিত বেছি সফলতা লাভ নকৰিলে। তেওঁ *বন্দিনী ভাৰত* নামৰ এখন দেশভক্তিমূলক নাটক ৰচনা কৰিছিল যাৰ পাণ্ডুলিপি পুলিচে হস্তগত কৰিছিল।

1911 চনৰ 12 ডিচেম্বৰত দিল্লী দৰবাৰত বহা এক ৰাজ ঘোষণাপত্ৰৰ জৰিয়তে বংগ বিভাজনৰ সিদ্ধান্ত প্ৰত্যাহাৰ কৰা হয় আৰু অসমৰ লগতে কাচাৰ, চিলেট গোৱালপাৰা আৰু পাহাৰীয়া অঞ্চলসমূহ এজন চিফ কমিচনাৰৰ অধীনলৈ নিয়া হয়। 1912 চনৰ 1 এপ্ৰিলৰ পৰা অসম পুনৰ চিফ কমিচনাৰ শাসিত প্ৰদেশলৈ ৰূপান্তৰ হয় আৰু শ্বিলঙত ইয়াৰ বিধান সভা স্থাপন কৰা হয়।

W অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন ৪ ঃ চাৰ এন্দ্ৰিউ ফ্ৰেজাৰ কোন আছিল?

.....

প্ৰশ্ন ৫ ঃ নতুনকৈ গঠিত প্ৰদেশ পূৰ্ববংগ আৰু অসমৰ প্ৰথম লেঃ জেনেৰেল কোন আছিল?

.....

প্ৰশ্ন ৬ ঃ *বন্দিনী ভাৰত* কোনে ৰচনা কৰিছিল?

.....

2 ৫.৫ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- ঊনবিংশ শতিকাৰ শেষৰফালে ৰাইজমেলে অসমৰ ৰাইজৰ মাজত সামাজিক আৰু ৰাজনৈতিক ঐক্য গঢ়ি তুলিছিল আৰু তেওঁলোকৰ ৰাজনৈতিক অধিকাৰৰ বিষয়ে সজাগ কৰি তুলিছিল।
- অসমত পশ্চিমীয়া শিক্ষাৰ প্ৰসাৰ আৰু ছপাশাল স্থাপনেও জনসাধাৰণৰ মনত জাতীয় সচেতনতা বৃদ্ধিত বহুল পৰিমাণে অৰিহণা যোগাইছিল।
- 1885 চনত ভাৰতীয় জাতীয় কংগ্ৰেছৰ জন্মই জাতীয়তাবাদৰ বিকাশত প্ৰেৰণা যোগাইছিল।
- অসমত গঢ়ি উঠা বিভিন্ন সংগঠন, যেনে- যোৰহাট সাৰ্বজনিক সভা, অসম এচ'চিয়েচন, সুৰমা ভেলী

পলিটিকেল কনফাৰেন্স আৰু অন্যান্য বহুতো সংগঠনে অসমৰ জনসাধাৰণৰ মনত ৰাজনৈতিক সচেতনতা বৃদ্ধিত বহুল পৰিমাণে অৰিহণা যোগাইছিল।

- বংগ বিভাজনৰ পাছত সমগ্ৰ অসম আৰুবেংগল প্ৰদেশতে ধৰ্ণা আৰু প্ৰতিবাদী কাৰ্যসূচী গ্ৰহণ কৰা হৈছিল।
- বংগভংগ আন্দোলনে বিদেশী সামগ্ৰী বৰ্জন আৰু স্বদেশী সামগ্ৰীৰ ব্যৱহাৰৰ কাৰ্যসূচী গ্ৰহণ কৰিছিল।
- বংগভংগ আন্দোলনে সমগ্ৰ দেশতে জনসচেতনতা বৃদ্ধি কৰি জনসাধাৰণৰ মনত গভীৰ জাতীয়তাবাদী মনোভাৱৰ সৃষ্টি কৰিছিল।

O ৫.৬ অধিক জানিবলৈ

1. Barua, S. (1985). *A comprehensive history of Assam*. New Delhi: Munshiram monoharlal.
2. Borpujari, H. K. (Ed.). (1993). *The comprehensive history of Assam*. Vol. (v), Publication Board of Assam.
3. Goswami, C. (2008). *Nationalism in Assam*. New Delhi: Mittal Publication.
4. Grover, B.L. & Grover, S. (1998). *A new outlook at modern Indian history*. New Delhi: S. Chand & Company Ltd.

K ৫.৭ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ভাৰতৰ গৱৰ্ণৰ জেনেৰেল (1828–35) আছিল।
২ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ নাথান ব্ৰাউন আৰু অলিভাৰ কাট্টাৰ ¼
৩ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ পদ্মনাথ গোঁহাই বৰুৱা।
৪ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ বেংগলৰ লেঃ গৱৰ্ণৰ আছিল।
৫ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ বেম্পফিল্ড ফুলাৰ (Bampfylde Fuller)
৬ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ অম্বিকাগিৰি ৰায়চৌধুৰী।

M ৫.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন

ক) অতি চমু প্ৰশ্ন (প্ৰতিটো প্ৰশ্নৰ উত্তৰ 50 টা শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

প্ৰশ্ন ১ঃ 'জাতীয়তাবাদ' শব্দটোৱে কি বুজায়?
প্ৰশ্ন ২ঃ অসমীয়া ভাষাত প্ৰথম ব্যাকৰণ কোনে ৰচনা কৰিছিল?
প্ৰশ্ন ৩ঃ সূৰমা ভেলী পলিটিকেল কনফাৰেন্স কেতিয়া গঠন হৈছিল?
প্ৰশ্ন ৪ঃ যোৰহাট সাৰ্বজনিক সভা কোনে গঠন কৰিছিল?
প্ৰশ্ন ৫ঃ ছাৰ হেনৰি কটন কোন আছিল?

খ) চমু প্রশ্ন (১৫০ শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰসমূহ লিখক)

প্রশ্ন ১ঃ ভাৰতত জাতীয়তাবাদৰ উত্থানৰ কাৰকসমূহৰ বিষয়ে চমুটোকা লিখক।

প্রশ্ন ২ঃ অসমত জাতীয়তাবাদী ভাৱধাৰা গঢ়ি উঠাত আধুনিক শিক্ষাৰ প্রভাৱৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰক।

প্রশ্ন ৩ঃ জাতীয়তাবাদৰ বিকাশত অসমৰ ছপাশালৰ ভূমিকাৰ বিষয়ে চমুকৈ আলোচনা কৰক।

গ) ৰচনাধর্মী প্রশ্ন (উত্তৰসমূহ ৩০০-৫০০ শব্দৰ ভিতৰত লিখক)

প্রশ্ন ১ঃ অসমত জাতীয়তাবাদৰ বিকাশত অৰিহণা যোগোৱা কাৰকসমূহৰ বিষয়ে চমুকৈ আলোচনা কৰক।

প্রশ্ন ২ঃ বংগ বিভাজনৰ বিভিন্ন কাৰণসমূহ বর্ণনা কৰক।

প্রশ্ন ৩ঃ অসমত বংগ বিভাজনৰ প্রভাৱৰ বিষয়ে বর্ণনা কৰক।

****